

משפטים ב

איז אין דעם ניט מובן: דער סיום פון רש"י'ס פירוש „ובשלשה מקומות נכתב בתורה כו“ האט לסאורה קיין שייכות ניט צום אנהויב פון זיין פירוש „אף עגל וכבש בכלל גדי כו“, וואלט דאך מער געפאסט אז רש"י זאל שרייבן די צוויי ענינים („אף עגל וכבש כו“ און „ובשלשה מקומות כו“) אין צוויי באזונדערע דיבור־המתחילים, און פאר דעם ענין „ובשלשה מקומות כו“ זאל ער נאכאמאל מעתיק זיין די ווערטער „לא תבשל גדי“ — ווי דרכו של רש"י אין אנדערע ערטער ביי ענלעכע פאלן?

די קשיא איז נאך שטארקער: די צוויי ענינים ה"ל, איז ניט נאך וואס זיי טיילן זיך אויס אין זייער תוכן, נאך זיי באציען זיך אויף באזונדערע ווער־טער פון פסוק: דער טייל פון פירוש „אף עגל וכבש כו“ מיינטשט אפ נאך דעם ווארט „גדי“, און ס'איז לסאורה ניט נויטיק (צוליב דעם טייל פון זיין פירוש) צו מעתיק זיין אויך די ווער־טער „לא תבשל“; דאקעגן פארן צווייטן טייל פון זיין פירוש „ובשלשה מקומות כו“, וואו ער איז מפרש וואס די כללות האהרה חזר'ט זיך איבער דריי מאל, נויטיקט זיך צו מעתיק זיין בלויז „לא תבשל“. ובמילא ווערט דאך די קשיא (ניט נאך פארוואס ביידע ענינים זיינען אין זעלבן דיבור, נאך אויך —) פארוואס שרייבט רש"י ביידע ענינים אויף אלע דריי ווערטער „לא תבשל גדי“?

אויך איז ניט מובן דער טרד ווי רש"י ברענגט די צוויי ענינים: ווי־באלד אז מיט זיין פירוש „ובשלשה מקומות כו“ באווארנט ער צוליב וואס

א. אין פסוק „ראשית בכורי אדמתך גו' לא תבשל גדי בחלב אמו“ שטעלט זיך רש"י (אין צווייטן דיבור) אויף „לא תבשל גדי“ און איז מפרש: „אף עגל וכבש בכלל גדי שאין גדי אלא לשון ולד רך ממה שאתה מוצא בכמה מקו־מות שכתב גדי הוצרך לפרש אחריו עזים את: גדי העזים: שני גדיי עזים: ללמדך שכל מקום שנאמר גדי סתם אף עגל וכבש במשמע: ובשלשה מקומות“ נכתב בתורה אחד לאיסור אכילה ואחד לאיסור הנאה ואחד לאיסור בישול“.

- (1) פרשתנו כג, יט.
 - (2) כ"ה בדפוס ראשון. ובכמה דפוסים: „כגון אנכי אשלח גדי עזים (וישב לה, יז) את גדי כו“, וכן ישנם עוד כמה שינויים.
 - (3) וישב לה, כ.
 - (4) תולדות כג, ט.
 - (5) וכ"ה בחולין קיג, ב.
- בחולין שם: „פרה ורחל“. וברש"י כאן „עגל וכבש“ — כי „גדי“ הוא „ולד רך“. אלא שממ"ש רש"י (חולין שם — ד"ה מחד קרא. ושם קיד, א — ד"ה בחלב אמו) „עגל וטלה“ מוכח שגם בדרך ההלכה המש' מעות ד„גדי“ היא כנ"ל*, ומה שלשון הגמרא היא „אפילו פרה ורחל במשמע“ — לפי שבדרך ההלכה אין חילוק בזה. או י"ל (כי לפי הג"ל דוחק קצת הלשון „במשמע“) שהכונה היא לגולד* הפרה ור' חל. ועל פי זה יומתק ג"כ השינוי ל„פרה“ (ולא „פר“, או „שור“) — כרגיל ברוב המקומות כשכולל זכרים ונקבות — נקט ל' זכר. וראה גם רמב"ם הל' מאכלות אסורות פ"ט ה"ג: „וגדי הוא כולל ולד השור ולד השה ולד העז“.
- (6) פרשתנו כאן. תשא לה, כו. ראה יד, כא.
 - (7) וכ"ה בחולין קטו, ב.

(*) בחינוך מצוה צב: „שאין גדי אלא לשון בהמה והוציא בלשון גדי לפי שהבשר הוא דבר רך כגדי“.

אָרט (ניט דער גיין, נאָר) די פעולה וועלכע ער גרייט זיך צו טאן *.

(ע"ד ווי מען געפינט אין אן אַנדער אָרט יי, אָז די אַהרה ניט צו עסן קיין קדשים, זאָגט דער פסוק מיטן לשון בכל קודש לא תגע" — ווייל דאָס אַנדרין אַ דבר מאכל איז די התחלה וואָס ברענגט צו אכילה).

ס'איז דאָך אָבער מובן, אָז אָפטייטשן "תבשל" — אכילה אָדער הנאה, איז דאָס ניט "פשוטו של מקרא" אין דעם "מק" רא" (פסוק) מצד עצמו, נאָר ווייל ס'איז ניטאָ קיין אַנדער ברירה יי מחמת אן אַנדער ענין, ובפרשתנו אויב דער פירוש פון "תבשל" זאָל זיך כפשוטו, וועט דער ציווי "לא תבשל גדי בחלב אמו" אין צוויי ערטער זיך איבערקיי; ווען מען זאָל אָבער קענען איינלערנען אן אַנדער פירוש וועלכער זאָל מסביר זיין וואָס דער לאו דאָרף שטיין בג' מקומות.

לומר כפנים, שהוציא איסור אכילה בלשון בישול לפי שהבישול הוא הכנה להאכילה. אלא ש"מ", ממה שנאמר "לא תבשל" — ולא "לא תכין" (ע"ד בשלח (טז, ה) "והכיניו") וכיו"ב — מוכח (גם עפ"י דרך הפשט) שאיסור האכילה (וההנאה) היא דרך בישול דוקא.

(9 ועפ"י: א) יומתק פרש"י (בראשית ג, ג) "הוסיפה על הציווי" (ולא סתם "הוסיפה", או "על האיסור" וכיו"ב). (ב) יובן מה שראית הנחש "כשם שאין מיתה בנגיעה כך אין מיתה באכילה" (רש"י שם ג, ד) נתקבלה אצל חות. (ג) דאין סתירה לזה ממה שאברהם גזר "גזירות להרחקה על אזהרות שבתורה" (רש"י תולדות כו, ה).

(10 תוריע יב, ד. וברש"י שם.
(11 ולהעיר שבפי תוריע שם, מוסיף רש"י "כמו ששנוי ביבמות".

(12 לכאורה אפשר להקשות: הרי גם התחלת הכתוב "ראשית בכורי אדמתך גז" [וכן הפסוקים שלפניו] נכפלו בפי תשא? אבל — החידוש שבפסוקים אלו, פירש רש"י בפי תשא (כמבואר בארוכה בשיחת ש"פ ויקהל תשכ"ח).

עס דאָרף בכלל שטיין די אַהרה "לא תבשל גז"; דאָקעגן מיט זיין זאָגן "אף עגל וכבש כו" איז ער בלויז מפרש דעם וואָרט "גדי", האָט ער דאָך גע" דאָרפט מקדים זיך "ובשלשה מקומות כו" פאָר "אף עגל וכבש כו" * — פאָרוואָס שטעלט רש"י די צוויי ענינים בסדר הפוך?

ב. בנוגע דעם סדר ווי רש"י שרייבט די צוויי ענינים — דעם פי' "ובשלשה מקומות כו" נאָך דעם פי' "אף עגל וכבש בכלל גדי כו" — קען מען מב' אר זיך:

לויט רש"י'ס פירוש "אחד לאיסור אכילה וא' לאיסור הנאה וא' לאיסור בישול" מוז מען זאָגן, אָז דאָס וואָס אויך אין די צוויי ערטער וואו די תורה אסר'ט אכילה און הנאה שטייט דער לשון "לא תבשל", איז עס מצד דעם וואָס בישול איז די התחלה וועלכע ברענגט צו אכילה און הנאה: ווען אַ מענטש קאָכט אַ דבר מאכל, טוט ער דאָס בכדי צו עסן אים אָדער צוליב הנאה האָבן פון אים אויף אן אַנדער וועג: געבן דאָס עסן זיין קינד, פאָר-קיפן א.ו.וו. אין דערפאָר זאָגט אן די תורה דעם איסור אכילה און הנאה מיטן לשון "לא תבשל" — ווייל דאָס איז בדוגמת ** ווי דער "בן תמש (למקרא)" ווייט, אָז בשעת ער גייט טאָן אַ ניט-גוטע זאָך, שרייט אים דער מל' מד: גיי ניט — אעפ"י אָז דעם מלמד

(8 וכדלעיל (כא, יד"ח), שבתחלה [מע' תיק הוא רק התחלת הכתוב ו] מפרש "למה נאמר" הענין בכללותו ואח"כ מפרש פרטים.

(8*) אבל אין לומר שהוציא איסור אכילה בלשון בישול רק ללמדך שאינו אסור אלא דרך בישול (כבסנהדרין ד, סע"ב. טושו"ע י"ד רספ"ו) — כי פשוטו הלשון "לא תבשל" מורה שהכתוב מוהיר על הבישול (ולא על האכילה, דרך בישול), ולכן מוכרח

וואָס צייכנט זיך אויס מיט דעם וואָס ס'איז ווײַך, אײַדער צו זאָגן, אז דער פּסוק אסר'ט אכילה און הנאה מיטן לשון „לא תבשל“ — דערפאַר וואָס דער צוועק פון בישול איז אכילה אָדער הנאה.

אָבער — לאַחרִי ווי מיר ווײַסן, ווי רש"י איז מפרש „אף עגל וכבש בכלל גדי“ און מען קען שוין ניט זאָגן אַז אין די אַנדערע צוויי ערטער קומען צו נאָך פּרטים אין דעם ענין פון „גדי“ — וואָרום „גדי“ מיינט שוין יעדן וולד רך פון מין הבהמה¹¹, בלייבט איצט צו מרבה זיך נאָר אײַן זאָך: וולד רך פון מין החי¹², אין איבעריקע פּסוקים זײַנען

וואָלט מען געלערנט אַז „תבשל“ אין אַלע דריי ערטער איז כּפּשוט.

און דעריבער שרייבט רש"י זיין פ' „ובשלה מקומות כ"י אחד לאיסור אכילה כ"י“ נאָך זיין פירוש „אף עגל וכבש כ"י“ ובהמשך אחד:

וואָלט מען אָנגענומען אַז „גדי“ מיינט בלויז „גדי עזים“, קען מען דאָן מסביר זיין די „שלושה מקומות“ אַ סך גלאַטיקער: דער ערשטער „לא תבשל גדי גו“ אסר'ט גדי עזים, דער צווייטער — עגל וכבש¹³ (וועלכע זײַנען אַמאָגענטסטן צו „גדי“ — דערמיט וואָס אויך זיי זײַנען אַ וולד רך פון מין הבהמה¹⁴), און דער דריטער — וולד רך פון מין החי¹⁵.

און כאָטש אַז לויט דעם פירוש איז אין צוויי ערטער דער וואָרט „גדי“ ניט כּפּשוט ממש — איז אָבער מובן, אַז ס'איז פיל גלאַטיקער צו זאָגן אַז דער פּסוק רופט אַן „ולד רך“ פון אַן עגל וכו' מיטן לשון „גדי“ דערפאַר וואָס ער האָט די זעלבע תּכונה (אײַגענע שאַפט)¹⁶ ווי דאָס פלייש פֿון אַ גדי

יהודה (ולא נאמר — כבסיום הכתוב — כגור אר"י) — ויחי מט, ט. ובכ"מ.

(17) אבל לא ממין החי. שלכן כותב רש"י „עגל וכבש“ דוקא (ראה רש"י ויקרא א, ב).

ואין להקשות: מזה שהוצרך (חולין קיג, ס"א) למיעוט „פרט לחי“ מוכח לכאורה שאלולי המיעוט גם חי' היא בכלל „גדי“ (וראה רש"י חולין שם), אבל — גוסף על זה שאין ראוי מלימוד על דרך ההלכה ללימוד על דרך הפשט * — מלשון הגמ' רא (שם ויש ע"ב) „פרה ורחל“ משמע (שגם בדרך ההלכה) רק בהמה הוא בכלל גדי. ומה שצריך קרא למעוטי חי' — כי עפ"י שיטת הגמרא שם אין כל סברא לחלק ביניהם (שלכן גם למעט עוף צריך קרא). וראה לח"מ למרב"ם שם, שבשר בהמה הוא ממשמעות הכתוב ובשר חי נלמד מפי השמועה.

(13) או ש„גדי“ השני מרבה רק „כבש“ שדומה יותר ל„גדי (עזים)“, כי שניהם הם בהמה דקה, ו„גדי“ השלישי — וולד רך של בהמה גסה (וראה עדין מכילתא כאן: „אחת לבהמה גסה ואחת לעזים ואחת לרח' לים“).

(14) אבל וולד רך ממין החי' לא ילפינו מ„גדי“ שנאמרה בפעם השני (כ"א מפעם השלישית). וראה עדין מכילתא כאן: „אחת לבהמה (גסה ואחת לדקה) ואחת לחי“.

(15) וגם בדרך ההלכה הרי ישנה דיעה ש„גדי“ הוא דוקא גדי (העזים), ובשר חי ושאר בהמות מ„גדי“ יתירה נפקא (ראה רש"י חולין קיד, א — ד"ה בחלב אמו).

(16) ויתרה קיד, א — גיל זה ביותר בתור רה וכפרש"י: „חיות . . ור"ד . . שאינן צריכות מילדות“ כחיות (שמות א, יט), ולא רק ע"פ דרך הדרש (הקרבן לפשט) כבגדו"ז, אלא גם בפשוטו של מקרא, וכמו: גור ארי

(*) ברש"י ראה (יד, כא) „שלושה פעמים פרט לחי כ"י“ — אבל זהו לאחרִי שנאמר „לא תבשל גו“ פעם שני' (ב'פ' תשא) שמזה ילפינו כל בשר (כפרש"י שם „אזהרה לבשר בחלב“ — ראה בארוכה לקמן ע' 201 ואילן), ולכן צריכים מיעוט לעוף ולחי' (כדלקמן שם ע' 204). משא"כ „גדי“ דפרשת משפטים.

צוויי ענינים — „אף עגל וכבש בכלל גדי“ צו פארטייטשן דעם וואָרט „גדי“, און „ובשלשה מקומות כו“ צו מפרש זיין דעם טעם וואָס דער לאו שטייט דריי מאל — וואָס צוליב זייער משותף־דיקן אינהאַלט שרייבט זיי רש"י אין דעם זעלביקן דיבור (ובפרט) אַז דער ערשטער חלק איז נאָר אויפן וואָרט „גדי“ — ניט אויף „לא תבשל“?

ד. נוסף אויף דער שוועריקייט תנ"ל (וואָס איז די תוכן־דיקע שייכות פון „ובשלשה מקומות נכתב בתורה כו“ צו התחלת הפירוש „אף עגל וכבש כו“, איז ניט מובן אויך דער גוף הפירוש „ובשלשה מקומות כו“:

א) אין פאַל ווען אַ קשיא אויף אַ פסוק קומט מצד אַן אַנדער פסוק, איז דרכו של רש"י צו באַוואַרענען די קשיא ביים צווייטן פסוק — ניט ביים ערשטן. וואָרום בעת'ן לערנען דעם ערשטן פסוק ווערט נאָך ביים תלמיד ניט געשאַפן קיין קשיא, וועלכע מ'זאל דארפן פאַרענט־פערן.

על אחת כמה וכמה דארטן וואו די קשיא איז (ניט מצד אַ סתירה פון איין פסוק אויפן צווייטן, נאר) מצד דעם וואָס איין זאך שטייט צוויי אַדער מערערע מאל — איז דאָך מובן בפשטות, אַז עס האָט ניט קיין אָרט צו מפרש זיין און דערציילן אין ערשטן פסוק דעם חידוש וואָס ווערט אויפגעטאָן נאָר מצד דעם וואָס אַ צווייטער פסוק, וואָס קומט (אַ סך) שפעטער איז, לכאורה, איבער־ריג¹⁹.

דאָך פאַראַן צוויי¹⁸ — מח מען לערנען, אַז די דריי לאוין קומען אסר'ן (ניט דריי פרטים אין „גדי“, נאָר) דריי פֿר־טים אין „לא תבשל“: אכילה, הנאה און בישול.

ג. עס בלייבט נאָך אַבער אַלץ שווער: אין פיל ערטער שרייבט רש"י זיין פֿירוש אויף אַ וואָרט וואָס שטייט שפּע־טער אין פסוק פריער ווי ער איז מפרש אַ וואָרט וואָס שטייט אין פסוק פאַר דעם. און דאָס איז אין אַ פאַל וואו דער פירוש אויפן פריערדיקן וואָרט ווערט מוכרח (אָדער פאַרשטאַנדיק) ערשט נאָך זיין פירוש אויפן שפּעטערדיקן וואָרט.

אַבער אויך אין אַזאַ פאַל, אויב נאָר די צוויי פירושים זיינען פאַרשטענען ענינים (מער ניט וואָס איינער איז מכריח דעם צווייטן), טיילט זיי רש"י אויס אין צוויי באַזונדערע דיבורים. און אויב רש"י שרייבט יע צוויי ענינים אין איין און דעם זעלבן דיבור, איז עס אַ באַ־ווייז אַז די פאַרבינדונג צווישן זיי באַ־שטייט (ניט בלויז אין דעם וואָס איינער איז מכריח אָדער ער איז אַ סיבה אויפן צווייטן, נאָר) אויך אין זייער תוכן. ד. ה. אַז דער אינהאַלט (אַ טייל פון עס, אָדער אינגאַנצן) פון די ביידע ענינים איז דער זעלבער, און דעריבער קומען זיי אין איין המשך.

איז עפ"י²⁰ ניט מובן: וואָס איז די נקודה המשותפת אין דעם תוכן פון די

18) ואין לומר ש„גדי“ השלישי מרבה גם בשר שלא מולד רך — כי זהו היפך משמעות הלשון „גדי“ (ראה לעיל הערה 5). וכן אין לומר שמרבה עוף (וכבמכילתא כאן: „אחת לבהמה וא' לחי וא' לעוף“), כי עוף אין לו חלב אם, ואין שייך בו „לא תבשל בחלב אמור“.

19) שלכן אין רש"י מפרש בפרשתנו — הטעם למה נכלל בפי' חטא הציווי „רא' שית בכורי אדמתך גו“ וכן כו"כ ציונים שלפנ"ו.

דער פלא איז נאך גרעסער: דער רמב"ם אין ספר המצות שלו: "אין דער חינוך בספרו" — וואס זיינען ביידע הלכה-ספרים — זיינען מפרש: "אז לא תבשל" פון פ' משפטים מיינט, כפשוטו, איסור בישול, און "לא תבשל" פון פ' תשא און פ' ראה — וויבאלד זיי זיינען געזאגט געווארן "פעם שני" — גייט ען זיי אויף איסור אכילה און איסור הנאה, און רש"י, וואס איז מפרש פשוטו של מקרא, לערנט גאר אז די ערשטע צוויי אזהרות זיינען אויף איסור אכילה והנאה, און ערשט די דריטע — זאגט אן דעם איסור בישול!

ה. איז דער ביאור אין דעם: רש"י מיט זיין פירוש "ובג' מקומות כו" איז אויסן צו פארענטפערן א דבר תמוה וואס שטעלט זיך באלד איז אונזער פסוק "לא תבשל גדי":

מען געפינט ניט אין ערגעץ בתורה (ופשיטא — לויט די ידיעות און וואס עס זעט א בן חמש למקרא) אז א זאך זאל זיין אסור בבישול: געוויסע זאכן זיינען אסור באכילה, אנדערע זאכן זיינען אסור בהנאה — אבער קיין שום אנדער זאך איז ניט אסור בבישול²². פארוואס זאל עפעס "גדי בחלב אמו" זיין אסור בבישול²³?

איז דאך זייער שווער וואס רש"י שרייבט דא "ובג' מקומות כו": וואס איז איצט אין אונזער פסוק נוגע צו מפרש זיין די חידושים וואס קומען ארויס נאך מצד די ווייטערדיקע צוויי פסוקים?

(ב) לויט דער פשטות לשון הפסוק "לא תבשל גדי" וואלט געדארפט אויסקומען, אז ווען עס שטייט בלויז איין מאָל וואלט עס געמיינט דעם איסור בישול, "לא תבשל"; ווען "לא תבשל" שטייט נאך צוויי מאָל, איז מען מרבה (אויסער בישול) אויך איסור אכילה — פון צווייטן מאָל און איסור הנאה — פון דריטן מאָל.

אבער רש"י'ס לשון איז "אחד לאיסור אכילה וא' לאיסור הנאה וא' לאיסור בישול" — וויסנדיק אז אין פרש"י איז אויך דער סדר בדיוק, קומט דער פון ארויס, אז דער ערשטער "לא תבשל" גייט אויף איסור אכילה, דער צווייטער — אויף איסור הנאה, און ערשט דער דריטער גייט אויף איסור בישול! איז מוכח דערפון, אז דאס וואס "לא תבשל" מיינט בישול כפשוטו — איז אזא חידוש גדול אז מען זאגט אים נאך נאכדעם ווי ס'איז ניטא קיין שום אנדער ברירה (ווייל אכילה און הנאה ווייס מען שוין פון די פריערדיקע צוויי פסוקים)! פון וואנעט נעמט עס רש"י?

(22) מל"ת קפוז.

(23) מצוה צב. קיג.

(24) וכ"מ גם מהסדר שבטוש"ע יו"ד ר"ס פז.

(25) ומובן בפשטות, שאיסור בישול בש' בת (ראה לעיל בשלח טו, כג) אינו שייך כלל לגורד — כי שם האיסור הוא, ע"ד האיסור שלוקטי המן לא יצאו ללקטו (פרש"י שם טו, כט) — מפני (כההקדמה שבכתוב עצמו, שהיום הוא) שבתון שבת קודש להוי", אבל לא מצינו (בשום מקום) דבר האסור בבישול. (26) ולהעיר, שגם בחינוך (מצוה צב) כתב [לאחרי שמבאר טעם על איסור בישול בשר

(20) ולהעיר, שאפילו בחינוך (מצוה צב) אינו מפרש מאומה בפ' משפטים בנוגע להחידוש שב' תשא ופ' ראה, וראה גם ראב"ע כאן: ועוד אובר' למה הוכיח . . פעם שנית . . במקום כל אחד מהם.

(21) ואף שכה"ל לשון הגמרא (שם קטו, ב), הרי באם "לא תבשל" הראשון הי' בא (לפרש"י) לאיסור בישול, הי' רש"י משנה מלשון הש"ס (כדרכו בכ"מ), בכדי שלא יאמרו שע"פ פשוטו של מקרא "לא תבשל" הראשון בא לאיסור אכילה.

איו מסתבר צי זאגן, אז דער ערשטער טער „לא תבשל“ מיינט אכילה, וואס אן איסור אכילה איז גאר ניט קיין חידוש — דער ערשטער איסור בתורה איז „לא תאכל ממנו“ (פון עץ הדעת) „.

[און כאטש אז ביים איסור אכילה פון „גדי בחלב אמו“ איז אויך דא א חידוש מצד דעם וואס יעדערער פון זיי („גדי“ און „חלב“) פאר זיך איז דאך מותר באכילה „ — איז אבער דער חידוש קיין נייט ניט אפילו ביי א בן חמש למקרא, ווארום ער ווייס שוין וועגן דעם איסור שטעט זי:]

מיטן צווייטן „לא תבשל“ איז די תורה מוסיף מער איסור אין „גדי בחלב אמו“ — איסור הנאה; און דער איסור בישול — וועלכער איז א חידוש גדול ביותר (א סוג איסור וואס איז פאראן נאר ביי „גדי בחלב אמו“) — לערנט מען אפ ערשט פון דריטן מאל.

ז. לכאורה קען מען דערויף פרעגן: סוף כל סוף איז דאך אויך לויט פירוש רש"י בפשוטו של מקרא — בשר בחלב אסור בבישול, היינט וואס קומט אונז ארויס (עס זאל זיין ווייניגער חידוש) דורכן מפרש זיין אז דער ערשטער טער (און צווייטער) לא תבשל מיינט ניט איסור בישול? וואס מאכט עס אונז גרינגער אויב די גזירת הכתוב שטייט ניט אין פ' משפטים נאר אין פ' ראה?

אין אמת'ן איז עס אבער פארשטאנען דיק: ווען מ'לערנט אז „לא תבשל“ מיינט נאר בישול (עכ"פ — מען ווייס

דערפאר איז רש"י מבאר גלייך דא „ובג' מקומות נכתב בתורה אחד לאיסור אכילה כו'“, אז אונזער פסיק אסר'ט טאקע ניט קיין בישול, נאר ער איז אן אזהרה אויף איסור אכילה „.

נאר בכדי צו קענען איינלערנען אזא פירוש לפי דרך רש"י — פשוטו של מקרא מוז רש"י מבאר זיין „ובג' מקומות כו'“:

ווען „לא תבשל“ וואלט געשטאנען בלויז איין מאל, וואלט מען געמוזט לערנען אז ער מיינט איסור בישול בפשוטו, טראץ דעם וואס מען געפינט ניט ער-געציוואו אן ענלעכן איסור, ווארום אעפ"י אז עס איז א חידוש גדול — ווארום „לא מצאתי לו חבר“ — קיין שום זאך איז ניט אסור בבישול — מען קען אבער ניט טייטשן תבשל — אכילה.

וויבאלד אבער אז „בג' מקומות נב" תב בתורה“, וואס בפשטות — איז עס ניט „להרבות בלאוין“ נאר דאס זיינען דריי אזהרות אויף דריי באזונדערע ענינים „, און היות ווי אין צוויי ערטער מוז מען ארויסנעמען דעם „לא תבשל“ פון זיין משמעות בפשוטה און פאר-טייטשן אז ער מיינט (ניט תבשל ווי עס בלייבט ביים בישול, נאר דאס וואס עס קומט גלייך נאכדעם, וואס צוליב דעם קאכט ער —) אכילה און הנאה, און אלע דריי זאכן זיינען אסור — בישול אכילה והנאה.

[בחלב] „ועדיין צריכים אנו למודעי המקור בל“, וגם אחרי שמביא טעם הרמב"ם: „וכל זה איננו שוה ליה“.

(27) ועפ"ז מובן מה שבחרגום אונקלוס — שהוא קרוב לפשוטו של מקרא (משא"כ חז"ני) — מפרש (בכל ג' המקומות) „לא תבשל“ — אלא שא"ז שיתר רש"י, וראה להלן בפנים.

(28) ראה גם פסחים כד, ריש ע"ב: כל היכא דאיכא למידוש דרשינן ולא מוקמינן בלאוי יתירי.

(29) בראשית ב, יז.

(30) רש"י ד"ה מ"ט — חולין קח, א.

(31) פרש"י תולדות כו, ה. וראה פסחים מד, ב. גזיר לז, א. תורה דחידוש (חולין שם).

ז. עפ"י הנ"ל וועט מען אויך פאר-
שטיק די שייכות פון סיום דברי רש"י
„ובשלשה מקומות נכתב בתורה אחד
לאיסור אכילה כו" צו התחלת פירשו
„אף עגל וכבש בכלל גדי כו" :

מיטן פירוש „אף עגל וכבש בכלל גדי“
איז רש"י אויסן (ניט בלויז צו מפרש
זיין דעם טייטש פון „גדי“ נאר) אויך
צו. באווארענען א שאלה וואס שטעלט
זיך אין די ווערטער „לא תבשל גדי“
— אויף וועלכע ער שטעלט זיך : מיט
וואס איז „גדי“ אויסגעטיילט פון אג-
דערע סארטן בהמות א דוקא אויף אים
איז דא דער איסור „לא תבשל בחלב
אמו“ ?

בכלל געפינט מען ניט בתורה חי-
לוקים — בנוגע צו איסורים : כיצא
בו — פון איין בהמה צו א צווייטער
און אויף אזוי פיל איז דאס פשוט.
אז דערפאר איז רש"י מפרש (אן קיין
שום ראיות אויף דעם) אן „יגז שור“
— מיינט „אחד שור ואחד כל בהמה
וחי“ ועוף³².

אין דאס באווארענט רש"י מיט זיין
פירוש „אף עגל וכבש בכלל גדי“³³.

אכזריות. אין לומר שאיסור הבישול הוא
מצד עצמו. כי גם הבישול הוא אכזריות —
כי בא"כ ה"ל לאסור (גם) השימה בחלב
אמו (והרי א"א לבישול בלי שימה תחלה).
ומזה מוכח שהאכזריות היא דוקא באכילה
(ובהנאה) ולא בבישול.

ואין סתירה לזה מאותו ואת בנו לא
תשחטו" — אף שהוא ג"כ מצד אכזריות,
(ובפרט שלפי שיטת הרמב"ם (הל' שחיטה
רפ"ב) אם עבר ושחטן מותר לאכלו) —
כי האכזריות שבשחיטת אותו ואת בנו יש
בה גם משום צער בע"ח (ראה להלן הערה
41), ולכן עיקר האכזריות הוא דוקא בשחיטה.
(35) פרשתנו כא, כח. וראה עדין פרש"י
כא, לו.

(35*) ולכן מקדים רש"י „אף עגל וכבש
בכלל גדי“ ורק אח"כ מוסיף „שאין גדי

נאך ניט וועגן איסור אכילה והנאה)
— איז עס טאקע דאן א חידוש
גדול ביותר. אנדערש איז אבער ווען
מיר ווייסן (שוין) אן בשר בחלב
איז אסור באכילה ובהנאה ; דאן קען
מען שוין פארשטיין דעם איסור בישול
אין דעם. די הסברה בפשטות : דער
איסור בישול ביי בשר בחלב איז א תו-
צאה פון איסור אכילה והנאה : דער אי-
סור אכילה והנאה איז אזוי הארב (ביי
בשר בחלב), ביז אן מצד אים האט
די תורה גע'אסר'ט אויך דעם בישול
פון בשר בחלב — ווייל ער קען ברענ-
גען צו אכילה והנאה³⁴.

דוגמא לדבר פון פריער שוין : אן חתה
האט דערהערט אן „מפרי עץ הגן נאכל
ימפרי העץ אשר בתוך הגן (און פנה
דעסטוועגן) אמר אלקים לא תאכלו ממנו“
— איז ביי איר געווען בפשיטות³⁵
אן דער ציווי איז אויך (כולל) „ולא
תגעו בו“³⁶.

און דאס איז א ביאור נוסף אויף
דעם וואס רש"י לערנט דעם איסור ביי-
שיל ביי בשר בחלב ערשט אין דעם
דריטן „לא תבשל“ — הגם דאס איז
ניט בהתאם צום פשוט'ן טייטש — ווייל
(אויסער דעם וואס די סברא איז מחייב
צו אפשטופן אן איסור וואס אנטהאלט
מער חידוש אויף אלץ שפעטער, כנ"ל
סעיף ה') — דער איסור פון בישול
ווערט פארשטאנדיק און האט אן ארט
דוקא נאך דעם און מצד דעם וואס בשר
בחלב איז אסור באכילה ובהנאה³⁷.

(32) ראה כס"מ הל' טומאת מת פ"א ה"ב.
וראה לקח טוב (למהר"י ענגיל — כלל ח),
כו"כ דוגמאות דסייג בדאורייתא.

(33) שלכן נתקבלה אצלה ראיית הנחש
„כשם שאין כו" (ראה לעיל הערה 9).

(34) בראשית ג, ב"ג.

(34*) וגם לפי המבואר להלן סעיף ז'
שעם האיסור „גדי בחלב אמו“ הוא מצד

(און נאָר) פון בהמות (ניט פון חיות) *
— קען מען ניט פרעגן: מיט וואָס איז
ילד רך פון בהמות אַנדערש פון אַלע
אַנדערע סאַרטן — וויל וויבאַלד אַז
דער איסור לאַ תבשל (אין דעם פסוק)
איז כפשוטו *³⁸ „בחלב אמו“ *³⁹ איז פאַר-
שטאַנדיק אַז דער טעם האיסור איז מצד
אכוריות *⁴⁰ בבועלי חיים (וא"כ מכש"כ

אַז דער איסור „לא תבשל גו“ איז טאָ-
קע אויך אייף עגל וכבש *.
[און כאַטש אַז אויך לויט פירוש רש"י
ווערט נכלל אין „גדי“ בלויז ולד רך *⁴¹

אלא לשון ולד רך — ודלא ככפ' תשא
שבתחלה מפרש „כל ולד רך במשמע“ ואח"כ
כותב „ואף עגל וכבש“ * — כי כפ' תשא
שם מפרש לשון „גדי“ [שלכן אינו מעתיק
„לא תבשל“], וראה לקמן שיחה ב' לפ' תשא
(ס"ע 205 ואילך). משא"כ בפרשטנו מפרש
ש„לא תבשל“ הוא גם על עגל וכבש, ובהמשך
לזה הוא מפרש „שאין (בשי"ן) גדי כו" —
לבאר מ"ש לפננו.

(36) בראב"ע וברשב"ם כאן, שהוא לפי
שידור הכתוב בהוה. אבל רש"י אינו מפרש
כן, כי ס"ל שבדרך הפשט — גם עגל וכבש
בכלל גדי.

(37) ראה לעיל הערה 5.
ומה שרש"י אינו מפרש שהאיסור הוא
בכל בשר **, ומ"ש „גדי“ הוא לפי שדיבר
הכתוב בהוה *** — כי הפירוש „דיבר
הכתוב בהוה“ הוא דוקא כשאין סכרא לחלק
בין המוכח בכתוב לשאר הענינים הדומים
אליו, משא"כ בנדו"ד שיש סכרא לומר שה
איסור הוא רק ב„גדי“ (כדלהלן בפנים).

(*) ועפ"י דפוס הראשון — „אף עגל
וכבש“ הוא ב„זיבור“ שלאחריו.

(**) ואף שבפ' תשא מפרש רש"י „אזהרה
לבשר כו“, (שכוונתו בזה היא לכל בשר
ולא רק לגדי — ולד רך), הרי מזה
שבפרשטנו אינו מפרש „אזהרה לבשר“
מוכח שהאזהרה שבפ' משפטים היא רק
ל„גדי“, כי מובן שרש"י אינו סומך — במה
שמוכרח בפשוטו של מקרא — שיפרש זה
אח"כ.

ההכרח של רש"י בפ' תשא לפרש
„אזהרה לבשר“ — ראה להלן (ע' 201 ואילך).

(***) ואין לומר שלהפירוש שנדי כולל
כל ולד רך, אין הדוגמא ד„גדי“ מצויה יותר
משאר בשר — כי גם ברמב"ם הל' מ"א
שם ובטוש"ע שם מובא „דיבר הכתוב בהוה“
(וראה הביאור ע"ז בפרישה שם), ו„הוה“
זהו המציאות בפועל — ולכן אין לחלק
בזה בין לימוד ע"ד הפשט, או ההלכה וכו'.
וראה להלן שם (ע' 206), שגם רש"י בפ' תשא
מפרש כן.

(38) ראה לעיל הערה 17.

(39) להלן בפ' תשא (לד, כו) מפרש
רש"י: „בחלב אמו פרט לעוף שאין לו חלב
אם“ ולפי"ז (דצריך לשלול עוף) מובן דה-
איסור לא תבשל הוא גם בחלב אחר. אבל
נוסף על מה שמובן בפשטות (וכמדובר כמה
פעמים), שרש"י אינו סומך עצמו על מה
שיפרש אח"כ — בנדו"ד, בפ' משפטים,
מכיון שא"א לפרש פרט לעוף כו', שהרי
„גדי“ (שבפרשטנו) הוא דוקא מין הבהמה
(כג"ל בפנים) ולא חי' ועוף — אין להוציא
„בחלב אמו“ שבפרשטנו מפשוטו (שהאיסור
„לא תבשל“ הוא רק „בחלב אמו“) — וראה
לקו"ש חכ"ז ע' 42 הערה 35.

(40) ועפ"י יובן בפשוטו * הא ד„ויקח
חמאה וחלב וכן הבקר (שהי) רך“ כבפסוק
שלפניו אשר עשה ויתן (אברהם) — שהי
היפך האכוריות בתכלית, נוסף על שקיים
כל התורה) גוי" (וירא יח, ח).

(41) רמב"ן בפ' ראה — יד, כא. וראה
ראב"ע כאן.

במו"נ ח"ג פמ"ח משמע, דאין בזה הענין
דצער בע"ח. והטעם פשוט, כי „צער בע"ח“
שייך רק כשהוא חי [אבל „אכוריות“ דנפש
האדם — שייך גם בבשר בחלב].

(*) ולפירש"י בפ' תשא שם „לא תבשל
גדי“ השני למדים שהאיסור הוא גם בחלב
אחר (כבהערה 39) התינוק הוא: (א) שאכלו
בזה אחר זה (ובלאה"כ מוכח כן — פירש"י
שם עה"פ: קמא קמא כו'). (ב) מי שאכל
זה לא אכל זה. ואף שנתן להם ג' לשונות
אף שנתן חמאה — הוא בכדי שתהא הבחירה
ביד כאו"א ואולי ירצו כולם רק בבן הבקר.
וה"ז הכנסת אורחים בהידור. וק"ל.

ח. אין פירוש רש"י אין דאך אויך פאראן "ינה של תורה" ⁴³ — אין איינע פון די הוראות וואס מען קען אפּלערנען פון דער רש"י :

די איינציקע זאך וואס די תורה האט גע'אסר'ט ביישול — אין גדי בחלב אמו. ועפ"י האמור לעיל — אין דער טעם — לשלול אכזריות וצער פון בעלי חיים, וואס פון דעם זעט מען אויף וויפל ס'איז חמור דער איסור פון צער בעלי חיים ⁴⁴ : טראץ דעם וואס דער ענין פון צער בע"ח דירעקט, איז א טעם צו אסר'ן גדי בחלב אמו נאָר באכילה (אדער אויך בהנאה), האט עס די תורה גע'אסר'ט אויך ביישול, דערפאר וואס דערפון קען אַרויסקומען אכילה ⁴⁵.

און פון דעם דארף מען זיך אפּלער-נען אויף וויפל מען דארף זיין געהיט בכל המיני הירות נישט גורם זיין ח"ו קיין צער צו א צווייטן אידן, וואָרום מה דאך ביי בעלי חיים האט די תורה מקפיד געווען אזוי פיל אויף זייער צער, היינט מכל שכן בנוגע צו מענטשן, ובשייכות צו אידן בפרט (דער עם הנב-חר — בחרתנו מכל העמים) — על אחת כמה וכמה.

שאסור צער שלהם) ⁴⁶, ובמילא איז שוין מובן פארוואס דער איסור גייט אן דוקא ביי "גדי" — ווייל דער "בישול" (כולל אלע דיי פּרטים : אכילה, הנאה און בישול) פון א יוגן וולד אין זיין מוטערס מילך, איז מער אכזריות ווי פון אן עלטערן, און ביי א יוגן וולד גופא איז עס מער אין דעם מין הבהמה ⁴⁷, וואס זיינען מער ברשות פון דעם מענטשן ווי חיות ⁴⁸, און — בכלל — שוואַכער פון זיי א.ו.וו.].

ועפ"י קומט אויס, אן ביידע ענינים וואס רש"י שרייבט אין זיין פירוש אויף "לא תבשל גדי" — "אף עגל וכבש בכלל גדי" אין וועלכן ער איז מסביר דעם טעם האיסור דוקא ביי "גדי", און "ובשלשה מקומות כו' לאיסור אכילה כו'" וואו ער איז מסביר דעם טעם פון איסור לא תבשל — האבן אין זיך א נקודה משותפת : דורך ביידע ענינים ברענגט ער אַרויס אַז דער איסור "לא תבשל גדי" איז נישט קיין גזירת הכתוב וואס איז כלל וכלל נישט מובן, נאָר עס האט אַ הסברה אויך אין שכל.

(משיחת ש"פ תשא תשכ"ח)

42) דאס אסור באכזריות — פשיטא דאסור בצער בע"ח. וראה שו"ע אדה"ז (ח"י) הל' ע"ד וצער בע"ח ס"ד.

43) להעיר, שהאיסור ד"א ואתו ואת בנו לא תשחטו ביום אחד" [שהוא ג"כ מטעם אכזריות (חינוך מצוה רצב) (בטעם השני). וראה ראב"ע ורשב"ם כאן, שהאיסור דלא תבשל גדי בחלב אמו הוא דוגמת האיסור דאיתו ואת בנו] — הוא רק בהמה ולא בחי' (יו"ד סט"ז).

44) כמובן בפשטות. ועפ"י מ"ש בפנים, יובן דיוק לשון רש"י (בראשית א, כו) "בחיות ובבהמות כו' ירוד לפניהם (ל' רבים) והחיי מושלת בו" — כי "לפניהם" (ל' רבים, שכולל גם הבהמות) הוא רק "ירוד", והחיי (גם) מושלת בו.

- 45) היום יום ע' כד.
46) ראה ב"מ לב, ב. ובשו"ע אדה"ז (אוי"ח סי' שה סכ"ו. ח"ו שם) פסק כדעת הפוסקים (נסמן בשו"ח כללים מע' צער בע"ח) שהוא מן התורה.
47) ויתירה מזו, שמטעם זה אסרה תורה כל בשר בחלב — וג"כ, לא רק באכילה והנאה אלא גם ביישול — כמבואר להלן שם (ע' 201 : 204 ואילך).

תרומה

א. אין דעם סוג הדומם וואָס איז באַנוצט געוואָרן (צווישן אנדערע סוגים) פאַר עשיית המשכן און זיינע כלים, זיינען געווען דריי מינים: זהב, כסף און נחשת.¹

עס איז דאָך יודע, אַז „משכן אַקרי מקדש“ און „מקדש אַקרי משכן“. דערפון איז מסתבר אַנצונעמען, אַז די מעלות און עניני חשיבות וואָס זיינען געווען אין בית המקדש, זיינען זיי (אין אַן ענליכן אופן) געווען אויך אין משכן.

דאָרף מען פאַרשטיין: מען געפינט דאָך, אַז אין ביהמ"ק איז יעדער זאך געווען (אויף וויפל ס'איז נאָר מעגליך) אין אַן אופן פון עשירות; און דאָס — ביז צו אַזאַ פאַרנעם, אַז „השקו את התמיד בכוס של זהב“ — ווייל „אין עניות במקום עשירות“.² דאָס מיינט: אַפילו אַזאַ כלי, וואָס האָט בלויז גענוצט אויף צו אַנטרינקען די בהמה פאַר איר שחיטה אַלס קרבן, איז אויך געווען פון זהב —

[הגם אַז דער „כוס“ איז ניט געווען פון די „כלי המקדש“, נאָר בלויז

6) רמב"ם ה'ל' תמידין שם ובפיה"מ תמיד פ"ג מ"ד (מהדורת הרב קאפח, ירו' שלים, תשכ"ז) ומסיים שם: כמשנ"ת בבבצה.

זכן פשרי בגמרא (ביצה מ, סע"א) „משום סרכא דמשכא“ — „שתהא נוח להפשיטה כו"י, והנה הרמב"ם עצמו בפיה"מ שם (סוף ביצה) מפרש „כי ההשקאה קודם ה' שחיטה יתיר ריאתה כו"י“ — אבל בפיה"מ מהדורת הרב הנ"ל: שההשקאה לפני ה' שחיטה מקלה את הפשטתה ואם הייתה שם סירכא קלה נפסקת. וראה שם בהערה. ועיין בש"ך יו"ד סל"ט סקל"ב. ואכ"מ.

7) אבל — דוחק. שהרי ברמב"ם ה'ל' ביהב"ת שם „אם יש כח בצבור עושין אותן של זהב“, ובמנחות (כת, ב וש"ג): העשירו עשאוים של כסף חזרו והעשירו עשאוים של זהב. וראה הערה הבאה.

1) ראה תו"א קיא, ד: במשכן ה' ג' דברים כלליים זהב וכסף ונחושת.

אבני שהם ואבני מילואים — הרי: א) לא היו דבר כללי, ב) נשתמשו בהם כמו שהם בלי שינוי ועיבוד, ג) הנשיאים ה' ביאום. וראה מפרשי רש"י (כה, ב) אר"ה (כה, ז) ועוד.

2) עירובין ב, א.

3) רמב"ם ה'ל' ביהב"ת פ"א ה"א וי"ט.

4) משנה תמיד פ"ג (ל, א).

5) שם כת, א. ושם, שמטעם זה ה' הכוס של זהב ממש (ולא „גוזמא“). וכ"ה ההלכה (רמב"ם ה'ל' תמידין פ"א ה"ט. וראה לח"מ שם).